

Sedemnajsto in kasnejša leta so v srednji in zapadni Evropi izredno ostro — tem ostreje, kolikor zrelejši je bil čas — osvetlila, kaj pomeni pomanjkanje pravilne teorije in s pravilno teorijo oboroženega vodstva. Proletariat je tukaj kmalu izvrševal čuda udarnosti, herojstva in požrtvovalnosti. V zasmeh vsem tistim, ki ne verujejo v njegovo historično vlogo in v množico, je znova dokazoval, da je rojen za dejanja in za zgodovinsko delo. Toda... bilo ni večšega krmarja z zanesljivim kompasom...

Danes ni posebno težko razvideti — kolikor seveda niso udarjeni nasprotni razredni interesi s politično slepoto — da je bila za slovenski narod edino le tretja perspektiva v celoti osvobodilna. Ker pa je ostala le nakazana v zgodovinsko nujnem časovnem stremljenju in se ni vtelesila v človeškem dejanju, so nas pariški sveti „desetorice“, „petorice“ in kdo ve, koga še vse, po razsulu lahko blagohotno razdelili med tri države.

(Dalje sledi.)

Asasa

Prežihov Voranc

V kolibi nad cesto, ki je delavstvu, zaposlenemu pri javnih delih, služila kot začasno prebivališče, se je mračilo. Kakih dvajset delavcev je pravkar povečerjalo in je legalo k počitku. Na kamenitem ognjišču je še plapolal ogenj in sušil mokro obleko, ki so jo razobesili, kamor so mogli. Med obleko in pod streho se je motal belkast dim, kajti zunaj je deževalo in zasilni, prekratki dimnik spet ni vlekel ter si je dim iskal izhoda skozi vrata, skozi špranje in razpoke.

Kljub temu je bilo v kolibi prijetno; dim ni segel do samih tal, kjer je bilo nastlano ležišče, po strehi je enakomerno škrabljajl dež in le želodci so bili siti polente, ki jih je težila, kakor bi se bili najedli samega kamenja. Vse to je prebivalce kolibe zazibalo v topo, sito brezskrbnost, v kateri so za kratek čas pozabili neprijetnosti ravnokar končanega dela, slabega zaslužka in brezupnega stanja, v katerega so jih pahnila razmere in ki je bilo vzrok, da so zaradi koščka ljubega kruha morali oditi delat k baraki. Vrh tega je bil jutrišnji dan še praznik ter so legali k počitku z zavestjo, da se bodo drugo jutro naležali po mili volji, ne da bi se jim bilo treba že na vse zgodaj bati polirjevega lajanja. Naposled so se s to zavestjo sprijaznili tudi tisti, ki jim je bilo žal za izgubljeni šiht jutrišnjega dne in so se zaradi tega še dolgo vjedali.

„Nocoj boš pa lahko tudi ti povedal svojo storijo, Kramoh!“ je dejal postaren delavec, obrnjen k čokatemu, samosvojemu osemnajstletnemu fantu, ki je kraj njega z rokami pod glavo nepremično zrl v plazečo se dimovo plast nad seboj.

„Saj res, nocoj pa ti povej, kaj te je prignalo k baraki,“ so se oglasili še nekateri drugi.

Prebivalci barake so si v teku enega meseca, kar jih je usoda nagnala skupaj v ta brlog, že skoraj do zadnjega izpovedali svoja življenja. Večina je bila že dolgo brezposelna in je v skrajni sili zagrabila za to, sicer najzadnje in najslabše plačano delo, čeprav so nekateri bili izučeni drugih obrti. Vsak je imel svojo zgodbo, ki ga je opravičevala, da se je ponižal. Le mladi, zamuljeni Kramoh še ni povedal svoje, ki ga je kdo ve iz katerih globač pritirala sem na cesto k baraki.

„Povej, povej, kaj bi se tako napravljali!“ so spet začeli siliti tovariši. V mraku, ob enakomernem škraabljanju dežja in s sitim, težkim želodcem je tako prijetno poslušati kako pripovedovanje, ki ni preveč razburljivo in ob katerem človek lahko razmišlja o lastni nesreči, jo primerja temu, kar poslušja, in si potem na tihem skuša dopovedati, da je on sam mogoče le še na boljšem, kakor pa pripovedovalec in da jo bo laže izvozil na tem svetu kakor ta.

„Saj nimam kaj pripovedovati!“ se je oglasil Kramoh z raskavim, za njegova mlada leta skoraj preodurnim glasom, ne da bi se premaknil.

„Zakaj ne? Vsak človek ima kako zgodbo, kak spomin!“ so ga naganjali.

„Jaz nimam ničesar. Meni se ni nič zgodilo. Kako tudi, saj še osemnajst let nimam!“

„Ah kaj!“ se je obregnil vanj njegov sosed, ki je prvi začel siliti vanj, „to so le goli izgovori. Pa povej, kako si krave pasel in kako si si žvižgal in pel. To bo tudi nekaj!“

Po kratkem molku se je Kramoh zganil na ležišču in z očito nevoljo dejal:

„No, če je tako, bom pa povedal, kar vem...“

Moji starši so bili najemniki na Srotejevem že dolgo let. Pri hiši je bilo pet otrok, med njimi jaz najstarejši. Druge najemnike v našem kraju je soseska klicala po hišnih priimkih, le nas niso nikdar klicali za Sroteje, ampak za Kramohe, kakor se pišemo. Če je oče oral, so rekli: Kramoh orje, če je mati prala in sušila perilo, so rekli: Kramohla pere, če smo otroci šli v šolo, so drugi otroci vpili za nami: Kramohi gredo v šolo.

Vsakobart, kadar se je naš oče vračal iz graščine domov, smo ga obstopili z vprašujočimi očmi:

„Kaj pa je...?“

Iz izkušnje smo vedeli, da prinaša zmeraj kaj novega, navadno kaj neprijetnega s te graščine. Ali so tam povišali najemnino, ali so mu povedali, da so našli v lesu štor smreke, ki jo je skrivoma posekal in porabil za kako hišno potrebo, ali pa kaj podobnega. Očeta smo poznali že po obrazu, če se je kaj zgodilo ali če se ni. In če se je, tudi ni bilo treba zbarkovati, ker je počasi že sam prišel s stvarjo na dan.

Nekega dne, tedaj sem bil menda kakih deset let star, je prišel oče čisto spremenjen domov; njegov obraz ni bil zaskrbljen ali jezen kakor po navadi, temveč je žarel v nekem čudnem, nenadnem veselju. To je bilo za nas nekaj tako nenavadnega, da je mati nestrpno vprašala:

„Kaj pa je...?“

Oče pa ni mogel ali pa ni hotel takoj odgovoriti, le dolgo nas je gledal s svojimi čudnimi, žarečimi očmi.

„Ja, — ko bi vi vedeli...?“

Hudo nas je pekla radovednost, kajti takega še nismo videli. Ko se je oče naužil naših nestrpnih in pričakovanja polnih oči, je bruhnil iz sebe:

„Sroteji bomo postali...!“

Zazijali smo, najbolj pa mati, ki je padla skoraj v nezavest. To je bila preneverjetna novica. Potem je oče razložil, da so mu rekli v graščini, v sami graščini, da bo sedaj izvršeno to, kar je bilo že dolgo namenjeno, namreč agrarna reforma, ki bo najemnikom dala grunte, ki jih obdelujejo, v pravo last. Rekel je, da so zato na graščini zelo slabe volje, da majejo z glavami in kolnejo, toda pomagati ne morejo, ker je tako naredila oblast. Oče je moral graščini že naštetiti vse mogoče stvari, koliko ima otrok, koliko živine redi in naposled se je moral podpisati, če želi ostati na Srotejevini kot lastnik. Na graščini so mu sicer rekli, da se še ne ve, kdaj se bodo stvari uredile in če se bodo sploh tako izvršile, kakor se zdaj govori, da pa se morajo te pisarije izpolniti tako, kakor se zahteva. Potem se bo že videlo, kako bo in kaj bo čas prinesel. Ali bo ali pa ne bo...

Iz tega smo spoznali, da je graščini zelo hudo, toda da je za njo in nad njo še neka višja sila, tista tako imenovana oblast, ki ji hoče vzeti kmetije in jih dati najemnikom. Zato smo se kar ogreli za to oblast, ne da bi jo poznali, kakšna je v svoji pravi podobi. Seveda so očetu še rekli, da bo moral grunt plačati, če ga bo hotel dobiti, toda oče se ni dal oplašiti in je kar podpisal, da želi ostati na Srotejevini kot lastnik. Denar bo že kako dobil. Rekli so mu tudi, da lesa ne bo dobil, temveč samo polje, toda oče tega ni mogel verjeti, saj v našem kraju, kjer živijo kmetje v glavnem od lesa, ni nobene kmetije brez gozda. To so le muhe graščine, ki jo peče, da bo njene slave in moči konec, pa hoče ljudi strašiti.

Ta velika novica je prinesla v našo hišo novo, veliko srečo. Vi, ki niste nikoli bili to, kar smo bili Kramohi, tega gotovo ne morete tako razumeti in jaz vam tudi težko dopovem, kaj smo čutili in kako se je vse spremenilo. Bregovje, odori, robovje, vse je dobilo drugo podobo in medtem ko je oče prej preklinjal oplaze, se mu je zdaj vse zdelo lepše in lažje. Prej smo odoravali odore, da so se delali celi jarki, zdaj pa je oče začel z rokami poravnati zemljo nazaj v jame rekoč:

„Ne smemo tako, zdaj bo zemlja naša, a zemlja je kruh...“

Grmovja, ki je prej bohotno rastlo po poljih, ni le izsekaval, temveč mu je ruval tudi korenine, češ, gledati moramo na travnike. Medtem ko se prej ni menil za mlajo sadnega drevja, smo zdaj spomladi in jeseni začeli saditi mlado drevje, kakor da bi bili že lastniki. Vse smo videli, česar prej nismo opazili,

in oče je neprestano hodil okrog in sam pri sebi mrmral: „To bomo tako napravili, to bomo drugače napravili!“

In potem gozdovi, lesovi... K Srotejevini je bilo precej johov gozda, ki je bil čez in čez dobro zaraščen, da je bilo človeka skoraj groza hoditi po njem, kajti graščina je grunt dokupila menda že pred dolgim časom. Skoraj ni bilo mogoče verjeti, da bo vse to bogastvo pripadlo novemu lastniku. Skratka — pri nas je bilo življenje zdaj mnogo svetlejše. Tudi graščinski oskrbniki in gozdarji so redkeje prihajali k nam, čeprav niso bili nič manj nadležni, kadar so se prikazali. Vedno so pikali očeta: „Tako je zdaj, dokler smo mi, potem boš pa delal, kakor boš hotel...“

Mi smo molčali in potrpežljivo čakali, kdaj se bodo naše sanje uresničile. Minilo je prvo leto, minilo je drugo leto, minilo je tudi že tretje, toda agrarne reforme še vedno ni bilo. Doma smo medtem dobili še enega Kramoha, da nas je bilo pet mladih pri hiši. Sčasoma nam je bil čas že predolg in naša nestrpnost, naš nemir sta bila vsako leto večja. Na graščini so trdovratno molčali o tem, kdaj bodo izvedli agrarno reformo. Govorili so in šepetalo se je marsikaj; nekateri so trdili, da bo vse skupaj v vodo padlo, da agrarne reforme sploh nikoli ne bo, zdaj da je prišla druga vlada, ki na te reči drugače gleda, drugi pa so spet trdili, da bodo zemljo sicer razdelili, ampak da je treba še počakati, da se zdaj za nove lastnike išče denar, vedoč, da ga sami nimajo, in da jim bo pač treba priskočiti na pomoč. Ni se bilo mogoče ubraniti dvomov in roke so nam postajale vedno težje.

Nekega dne so očeta nenadoma poklicali v graščino. Ker so po okolici mnogo govorili o agrarni reformi, smo vsi mislili: Zdaj bo, zdaj bo... Ko se je pa oče vrnil domov, smo onemeli. Očetov obraz je bil upadel in njegove oči so se nam zdele, kakor bi bile izgorele. Sama prazna votlina je strmela nekam proč od nas. Polastil se nas je strah in celo najmlajši moj brat, ki ga je mati nosila na prsih, je prenehal vekati. Trajalo je precej časa, preden je bruhnilo iz očetovih ust:

„Nič ni...“

Dasiravno nam oče ni povedal, kaj ni nič, smo ga vendar takoj razumeli: nič ni s Srotejevino — nič ne bo z agrarno reformo... O, ti moj bog ti, kako nam je bilo v tem trenutku pri srcu! Zdelo se mi je, kakor bi se mi odprl prsni koš in mi valovi zraka plahutajo v srce. Vse naše in tudi moje sanje so se podirale. Oče in mati sta mi tolikokrat rekala: „No ti mladi Srotej...“ Seveda je to bilo rečeno le v šali, ali mislili smo vsi na to in verjel sem, da bo nekdanj res tako. Tri leta smo živeli in se hranili od toplega upanja, zdaj pa je en sam trenutek vse podrl, vse požrl...

Kakor bi nam nek tuji človek govoril iz daljave, smo poslušali očeta, ki nam je povedal, kaj je zvedel na graščini: revir, v katerem je bilo Srotejevo, je iz agrarne reforme sploh izvzet, zemljo bodo dobili le najemniki v drugih revirjih, toda le hiše in polja, brez enega metra gozda. Taka je bila resnica in

nič drugačna. Izgubili smo sanje, izgubili smo upanje, izgubili smo zemljo, o kateri smo mislili, da je že naša. Ostali bomo še naprej na najemniški niti in bomo morali rajati, kakor bodo drugi žvižgali... Mojega očeta je to tako potrlo, da se je napil najprej doma, potem pa je odšel v sosesko, od koder se je vrnil šele drugi dan. Ko se je iztreznil, je zastokal:

„Ko bi imel kam iti, bi kar šel...“

Ker pa nismo imeli kam, smo ostali na Srotejevem.

Minilo je spet eno leto in privadili smo se živeti tako, kakor smo živeli deset let pred sanjami, katere smo morali tako drago plačati. Nekega dne se je oče spet vrnil z graščine in spet smo stali vsi Kramohi okrog njega. Očetov obraz je bil blede, upadel, skoraj brezkrven. Ko je stal sredi sobe, se je zdelo, da ne ve, kaj bi počel; ali naj odloži klobuk in praznično obleko ali pa naj kar vse skupaj obdrži na sebi, da bo pripravljen na novo pot, katero bo takoj spet treba ubrati. Iz naših oči je gorelo preplašeno vprašanje:

„Kaj pa je...?“

Minilo je nekaj minut, preden je oče mogel spraviti iz sebe:

„Nič ni...“

Njegov prepadli, hrapavi glas nas je še huje vznemiril. Mati se ni mogla več vzdržati in ga je zoper svojo navado kar vprašala:

„Ali je odpovedala...?“

„Ne — še huje...“

Še huje...? Naše oči so strmele v očeta, ne da bi strnile in v njih se je začelo gostiti dritje.¹

„Kaj pa je le...?“ Materin glas je bil skoraj proseč.

„Polje nam bodo zasadili z lesom...“

„Polje nam bodo zasadili z lesom —!“

Kakor velika bolečina je kriknil materin glas pod nizki hišni strop.

„Polje nam bodo zasadili z lesom —!“ so zavpile naše otroške oči, moje, potem moje sestre Anike, mojih bratov Foltuha, Nacuha in tudi najmlajšega, komaj dve leti starega odrtega Lukija. Mi starejši smo že dobro vedeli, kaj pomeni polje z lesom zasaditi, a mlajša dva sta se kisala, ker sta videla očeta, mater in nas. To se pravi, odvaditi se kruha, iti od hiše, ko ti še srajca zadaj ven visi, vstajati zjutraj pred svitom in goniti živino na pašo ter se vračati s krvavimi nogami. To se pravi, nikdar poznati lepo, toplo besedo, nikdar izgovarjati besedo oče ali mati, temveč namesto tega ponavljati: gospodar in gospodinja...

Oče je ves siromašen in pobit stal sredi nas, njegovo srce je bilo tako prazno in posušeno, da ga ni moglo nič več bodriti. Zato se je ozrl v mater. Kadar se je pripetilo kaj posebno težkega, česar si ni znal sam razložiti, se je vedno obračal v našo mater in pri njej tiho iskal pomoči. Toda to pot je v materinih očeh zaman stikal za bodrilom; iz njih je sijala ena sama velika skrb:

¹ jok.

„Kako bomo pa živeli, če nam bodo polje vzeli...?“

Potem se je oče ozrl po svojih otrocih, po svojih petih Kramohih. Toda ta pogled ga je še huje zbegal, kajti zdelo se mu je, da tudi v teh očeh bere le eno samo veliko skrb:

„Kako bomo pa živeli, če nam bodo polje vzeli...?“

In kakor bi spoznal, da nima prav, če išče pomoči pri svoji družini, katero je sam vznemiril s svojo novico, se je začel upirati sam sebi. Napenjal je kite, kakor bi se pripravljajal vzdigniti nekaj zelo težkega, potem je zakolcal, da bi si zmokril sušo, ki ga je držala v grlu, nato je dvignil skeleče oči proti stropu, prebegnil s pogledom od enega kota do drugega in ko je mislil, da je nabral že dovolj moči, je hripavo kriknil:

„Nekako bomo pa že živeli...!“

Hotel nam je povedati nekaj tolažilnega, nekaj močnega, glas pa ni bil podoben namenu. Toda naš oče je znal vzdržati. Kakor vsakokrat, je tudi sedaj skušal premagati našo malodušnost in nam vlitl novega poguma za življenje. Ko nas je drugič pogledal, je bil njegov glas že zanesljivejši, že močnejši:

„Nekako bomo že živeli...“

Še smo trepetali pred grdimi slutnjami, tembolj, ker se nam je zdelo, da se v materinih očeh sveti skrivna solza. Toda oče nas je že gledal s svojim dolgim, močnim pogledom in ko je tretjič spregovoril, je bil njegov glas že popolnoma samozavesten:

„Nekako bomo pa že živeli — ni hudič...!“

(Dalje sledi.)

Nezanimivost slovenske glasbe

L. M. Škerjanc

Zaključki pričujočega razmišljanja veljajo po vsej verjetnosti tudi za ostale naše umetnostne panoge, izvzemši morda literaturo, ki je še najožje povezana z narodom že zavoljo splošne razumljivosti. Pri prilagajanju teh izsledkov ostalim strokam bi bilo treba le nadomestiti imena in oznake z ustrežajočimi svojstvenimi nazivi pa bi bila slika stanja vse naše umetnosti na dan drugega prevrata jasna ter z njo vred tudi podoba dvajsetletnega razvoja. Kajti danes je prav tako kot pred stoletji, da umetnik ne živi samotarskega, od vsega sveta odločenega življenja, temveč stoji sredi njega kot opazovalec in objektivni oblikovalec, za kar ga edinega usposablja njegova svojstvena zmožnost do-jemanja in predelavanja vtisov. Zato so umetnostna razdobja vezana na politična in socialna ter se z njimi skladno dvigajo in pogrezajo, pri čemer se vsak narodnostni napor zrcali kot vzpon, malodušje pa kot padec. Le da umetnik hitreje zajame pomen in značaj gibanj ter jim postane prorok, kar mu omogoča specifična zmožnost objektivizacije dogajanj, torej neprimerno jasneje gledanje in presojanje, kakor pa pritiče splošnemu zemljanu; na to je opozoril že Scho-

K nam je prišla pomlad. Prava pomlad je k nam prihajala mnogo pozneje, kakor pa v dolino in v sončne kraje, toda prvi oznanjevalec vigredi je prihajal k nam prej, kakor pa k njim. To je bil rdeči vres, ki je pokukal iz bregovja, ko je v dolini še ležal sneg. Kadar pa je zabučala gora in se je njeno široko pobočje zazibalo od južnih vetrov ter so nato začele lomastiti globače, tedaj je bila vigred tu.

Ko je oče prinesel iz graščine svojo žalostno novico, je bila pri nas še zima. Počasi smo se skušali sprijazniti z mislijo, da nam bodo pogozdili polje in da bo treba odslej drugače živeti. Oče nam je razlagal, da bomo šli delat v gozdove, kjer bomo zaslužili lepe denarce, mati bo pa z Aniko obdelovala doma tisto malo polja, ki ga bo graščina še pustila. K tujim ljudem zaradi tega nam otrokom še ne bo treba iti in tudi od grunta ne bomo več živeli, toda živeli bomo, saj na ta način živi v okolici toliko drugih družin, ki še več mesa pojedjo, kakor pa smo ga mi dozdej na Srotejevem.

Ko so se pa začele tajati njive in so vzbrsteli travniki in gozdovi, smo pozabili na vse očetove načrte. Pritegnil nas je klic zemlje. Kakor zamaknjeni smo strmeli v tisti del polja, ki bi po očetovem mišljenju moral biti pogozden in z vsakim dnem nam ga je bilo bolj žal. Čudno je s tem poljem, rečem vam! Ni bilo naša last, a smo ga ljubili, ljubili menda še željnejše, kakor pa če bi bili lastniki. Ljubili smo ga drugače, kakor graščina. Nekih petnajst let smo živeli na Srotejevi freti in smo zrastle s temi robovi, odori in oplazi. Naposled nas je ta zemlja, pa naj je bila še tako trda in nehvaležna, le redila. Ni nam rezala pogač, ampak več ovsenja, toda bili smo njeni in ona je bila naša. Zemlja nas je mučila, pila nam je znoj in kri in včasih smo jo kleli kakor svojega najhujšega sovražnika. Zdaj pa, ko smo vedeli, da jo bomo izgubili, da je zapisana tako rekoč smrti, smo se šele zavedeli, da jo ljubimo kljub njeni trdoti in skoposti.

S strahom, a obenem tudi nestrpno smo čakali, kdaj bo graščina odmerila svet, ki bo pogozden. Toda tej se ni mudilo, kakor bi ne vedela, da je na Srotejevem že nastopila pomlad in kliče k setvi. Naposled se je mati prva zganila:

„Boš moral vprašati, kje lahko začnemo z delom. Polje ne čaka.“

Oče je priznal, da bi bilo najpametneje, toda čuden strah ga je zadrževal, da bi se napotil v graščino in povprašal za novo mejo. Bal se je trenutka, ko bodo prišli meričniki in bodo začeli rezati polje na dva dela. Nekega jutra pa je vstal zelo zgodaj, nakrmil voliča in me poklical:

„Joza, vstani, greva orat!“

„Kam pa?“ sem vprašal iznenaden. Ali oče že ve, kaj bo ostalo za nas?

„V brezje,“ mi je odgovoril zagonetnega obraza.

Njiva v brezju je bila za nas najbolj dragocena, spomladi najprej kopna, najbolj suha in najbolj godna za belo žito. Ker ni ležala daleč od hiše, je oče upal, da je graščina ne bo pogozdila. Toda tisto zgodnje jutro sem se prepričal, da očetovo upanje ni bilo tako trdno, kakor je govoril nam otrokom. Kajti polglasno mi je zaupal:

„Če njivo zorjemo, je morda ne bodo zasadili...“

Tudi meni se je ta misel zdela verjetna in zato sem se z vsem srcem vdal skrivni nakani. Odšla sva orat in sva orala, da je nama z voliči vred teklo po hrbtih. Boječ se, da bi se med oranjem morebiti ne pokazal kak gozdar ali oskrbnik in ne zakričal dol z vrha: „Hej, Kramohi, nehajte vendar z oranjem, saj bo ta njiva tudi zasajena!“, sem z vso silo priganjal voliča. Živalima sta jezika visela od prevelikega napora iz gobcev, toda jaz sem jih neumorno naganjal k hitrejši hoji.

Še huje kakor jaz, je bil zamišljen oče. Zdelo se mu je, da gre vprega vse prepočasi, zato je sopihal nad seboj in nad voli, boječ se, glasno vpiti, da ga ne bi slišali graščinski postopači in ga zalotili pri oranju. Da bi stvar šla nagleje od rok, je s težo celega svojega telesa rinil merjasca za volmi. Včasih je na vsem lepem zamrmral sam s seboj:

„Če rešimo to njivo, potem se bo na Srotejevem že še dalo živeti...“

Potem smo znova zdirjali dalje. Njiva, ki smo jo drugekrat orali dva dni, je bila zorana v enem dnevu in pol. Ko sva bila z očetom gotova in je merjasec že ležal na zarah ter sta voliča sopeče prežvekovala, se je tudi oče zvrnil na zare, rekoč:

„Če le to njivo rešimo, potem bomo nekako še živeli...“

Oče je imel zelo prav, da so ga zaradi njive na brezju navdajale slabe slutnje. To se je pokazalo že prihodnje jutro, ko je oskrbnik navsezgodaj prišel k nam. Prva ga je zagledala mati in je vzdihnila:

„Nesreča nikoli ne stroji.“

Oskrbnik je prišel, da bi odkoličil polje, ki ga je gozdna uprava določila za pogozdovanje.

„Kramoh, ti in pa tvoj fant bosta pomagala količiti!“ je dejal, misleč pri tem na mene.

Oče je gledal tako grdo, da se je mati prestrašila in mu je na tihem rekla:

„Kar pojdi, saj ne moreš preprečiti saditve!“

Z očetom sva pripravila celo naročje količkov, nakar smo odšli z gozdarjem količit novo mejo.

Oskrbnik jo je ubral naravnost proti njivi na brezju. Nama z očetom je zastajala sapa. Ali gre res nad to našo najdragocenejšo njivo? Saj tam ni drugega polja, ki bi ga mogli zasaditi. Ko smo prišli do njive, je oskrbnik odprl usta:

„Zakaj si jo pa zoral, Kramoh?“

„Zoral sem jo, ker sem mislil, da bo ostala,“ se je delal oče nevednega, pri srcu pa mu je z menoj vred postajalo vroče.

„Ne, ta njiva bo zasajena! Kakor zaplata je porinjena v gozdno pobočje, nam je pa na tem, da revir kolikor mogoče zaokrožimo.“

Oskrbnikov glas je bil suh in tuj ter je rezal, kakor bi z nožem vrtal v naju.

„Gospod, rad bi nekaj povedal, če smem?“ je rekel oče s pridržanim glasom.

„No, kaj pa?“ je menil oskrbnik skoraj dobrodušno.

„Od te njive smo največ živeli...“

Toda oskrbnik se je nasmehnil:

„Odslej pa ne boste več, ker bomo njivo zasadili.“

Šele tedaj sem opazil, da se je za nami priplazila mati z ostalimi otroki. Ustavila se je kakih dvajset korakov pod sadnim drevjem, držeč malega Lukija na rokah, medtem ko so Anika, Foltuh in Nacuh stali blizu nje. Mati je zadnje oskrbnikove besede najbrže slišala, mogoče pa jo je privabil tudi očetov zmedeni pogled, ki se je bil od daleč uprl vanjo. Odločnih korakov se nam je približala in je rekla:

„Gospod, pustite nam to njivo zaradi otrok...“

Oskrbnik je bil očitno iznenaden, vendar se ni vdal.

„Vse zastonj, Kramohi, njiva je odmerjena za gozd in tu se ne da nič izpremeniti.“

„Gospod, pustite nam to njivo...“ je mati ponovila še enkrat.

„Gospod, pustite nam to njivo...“ so prosile preplašene oči Anike, Foltuha, Nacuha, ki so gledali izza njenega krila.

„Če nam vzamete to njivo, ne bo kruha pri hiši,“ je dejal oče.

„Kruha, kruha... kako ste sitni,“ se je razjezil oskrbnik. „Sklep je sklep in jaz sem zato tu, da ga izvršim. Parcele se bodo sedaj zaokrožile, Sicer pa, kaj boste kopali tukaj oplaze? Saj se žitoreja v teh krajih ne izplača. Človek se muči in muči, a dohodka ni. V Banatu, v Slavoniji naj obdelujejo polje, ker je zemlja za to, tukaj naj pa raste les, ker je svet za to. Pa bo vse prav na svetu...“

Oskrbniku se je menda zdelo, da je prišel med same sovražnike, kajti gledal nas je grdo in se zadenski umikal od nas, ki smo ga obdajali v velikim polkrogu. Zaokroževanje... Banat... Slavonija... vse je zvenelo tako tuje v mojih ušesih. Verjetno je seveda bilo, da so kraji, kjer se kruh laže pridela, kakor pa na Srotejevih robih, toda kaj nam je to hasnilo, nam Kramohom, ko smo bili na tem, da izgubimo njivo na brezju. Za banaški, za slavonski kruh je potreben denar, ki ga pa ni pri hiši, a za kruh z njive na brezju so dovolj gole roke.

„Torej ne gre...?“ je oče skušal omehčati oskrbnika.

„Ne gre!“

„Škoda za njivo...“ je vzdihnil oče skoraj z jokajočim glasom; za njim je isto ponovila mati in za njo naše otroške oči.

Izgubili smo bitko z oskrbnikom in poraženi stali na zarah. Pred nami se je pravkar začela blesteti sveža ral v jutranjem soncu, ki je nanjo poslalo svoje prve žarke; rahla, bela meglica se je kadila iz brazd, zemlja je dihala iz svojih nedrij. Opojno je dišala po plodnosti, po neki čudni vigredni strasti, ki hoče

sprejemati, kaliti, roditi... Ti njiva na brezju, ti boš zdaj že zaman vpila po semenu, tvoja nedrija se bodo počasi izsušila, med tvoje grudi bodo nataknili tistega hudiča, tisto najemniško smrt, tiste sadike, ki ti bodo potem izpile sok in kri... Mi bomo pa stradali.

Njivo na brezju smo izgubili. Le to je oče dosegel, da mu je oskrbnik dovolil posejati žito, v katero bodo potem nasadili gozdne sadike. Potem sva z očetom začela količiti. Mati se je z otroki odstranila med drevje in od daleč opazovala naše početje. Oskrbnik je hodil pred nama, kažoč novo mejo, midva pa sva za njim zabijala količke. Ker je hodil hitreje, se je kmalu oddaljil. Medtem ko sva skraja zatikala mejo tam, kjer je on hotel, je oče zdaj začel zatikati po svoje. Skraja je postavil količek za pol metra v oskrbnikovo škodo, potem je lezel z vsakim količkom bolj na desno, dokler se ni za celo klaftro oddaljil od prvotne črte. Čim više v breg sva lezla, tem več sveta sva pridobivala za Sroteje.

„Pa če je meter, če je pol metra sveta rešenega, je dobro. Ta hudič bi najrajši vse požrl!“ je strastno šepetal oče. Jaz sem hitel zabijati količke, kar se je dalo.

Oskrbnik je z vrha zapazil najino goljufijo.

„Kam pa lezeš, Kramoh? Bolj na levo se drži, bolj na levo, da boš prišel sem, kjer jaz stojim...“

„O, ti strelak ti!“ je zaklel oče. Pomagalo pa ni nič, zadnje že zabite količke sva morala pretakniti nekoliko na levo in nadaljevati količenje, kakor je hotel oskrbnik. Mislila sva rešiti vsaj cele zare, ki so tudi dale nekaj košev zelenja, pa se nama ni posrečilo.

Ko sva dospela na vrh, je oče nestrpno vprašal:

„Kod pa zdaj?“

Skoraj polovica našega polja je ležala onkraj roba, na katerem smo stali. Pod robom, na jami je stala Srotejeva domačija, za robom sta bili dve njivi in nekaj košenine, a na samem širokem robu je ležala njiva, ki se ji je reklo: Srotejevo čelo. Svet, ki je ležal onstran čela, ni bil bog ve kako rodoviten, toda bilo ga je precej in to je zaleglo.

„Od tukaj pa čez čelo naravnost proti gozdu na oni strani!“ je veleval oskrbnik.

Odreveneli smo, oče je vzdihnil, kakor bi ga kdo od zadaj sunil, meni je zastala sapa. Mati, ki je tudi slišala gozdarjevo povelje, je začela z otroki korakati proti mestu, kjer smo stali mi. Kakih deset korakov v stran je obstala za grmom in čakala, kaj bo. Oče se je medtem malo opomogel in začel pokajšljevati.

„Zlodej ali res?“ se je potem prisiljeno začudil.

„Kakor sem rekel — od tukaj pa naravnost tja h gozdu. Na ta način bomo dobili pravokotno obliko parcele.“

„Zabij koll!“ se je oskrbnik obrnil k očetu.

Ta pa, kakor da bi ga ne slišal, je rekel:

„Ali bi nam ne mogli pustiti njive na čelu cele?“ In ker oskrbnik ni takoj odgovoril, temveč je zabodeno strmel v očeta, se je ta opogumil in hitro nadaljeval: „Njiva na čelu sicer ne odtehta njive na brezju, toda svojo vrednost pa le ima. In zakaj bi jo cepili...?“

„Ali si že spet začel s temi njivami?“ je dejal oskrbnik skoraj veselo in z nasmeškom na licu. „Kakor osa si, za vsako ped zemlje, ki še tvoja ni, se bom menda moral boriti s teboj.“

Toda mi ga nismo slišali, ga nismo hoteli slišati. Zdaj, ko smo približno vedeli, koliko polja nam bodo vzeli, se je izplačalo dajati se in reševati, kar je še bilo mogoče rešiti pred pogozditvijo. Doli okrog domačije bo ostalo le še malo sveta, dve njivi ali bolje rečeno — dve njivici in nekaj košenine, kvečjemu za rejo dveh krav. Če bi se dala rešiti njiva na čelu, bi bilo še mogoče rediti tri krave.

„Rekli ste, gospod, da hočete imeti vse na ogle,“ je začel oče s premetenim glasom. „Če nam pustite njivo celo, bo šla meja tudi na živ ogel. Tukaj porinemo količek za kakih dvajset korakov v polje, pa imate tja do gozda ravno mejo, a njiva bo ostala cela. Napravimo tako, in zadovoljni boste vi in Srotejeva hiša...“

Oče zdaj ni več rekel: ... in zadovoljni bomo mi, temveč je rekel: zadovoljna bo Srotejeva hiša. Stal je nepremično na mestu, kjer bi moral zabiti kol in strmel v oskrbnika, ki je prav tako nepremično stal kakih deset korakov pred njim in ga prevzeto gledal, kakor bi imel pred seboj napol zmešanega človeka. Na eni strani je stala graščina in je branila svoje koristi, svoje prostrane, temne, lepe gozdove, ki tiho rastejo in se širijo brez vznemirjenja, brez razburjenja, dokler se ne razgrnejo v en sam mogočen, črn revir in popijejo vse, kar njihove sence dosežejo ... Na drugi strani smo stali mi Kramohi, lačni kruha in zemlje ter smo branili Srotejevino, dasiravno nismo bili njeni lastniki. Branili smo jo pred lastniki, ki so jo hoteli uničiti. Nam se je zdelo, da nam graščina otilmje kruh iz rok, ko nas hoče spoditi s teh njiv. Videč očeta, kako stisnjenih ustnic ves bled strmi v oskrbnika, videč mater, kako srepi proti oskrbniku, ne da bi pri tem trenila z očmi, se je tudi mene polastilo neko krvoločno čustvo. Začutil sem voljo, da bi s silo preprečil uničenje polja. To so čutili gotovo tudi moji starši in tudi moja sestra in moji bratje, do najmlajšega Lukija, kajti stali so vsi kakor ukopani, a Luki se je naenkrat začel dreti. Čudno je bilo, da se nismo zakadili v oskrbnika, ga raztrgali na drobne kosce in prepustili vzhajajočemu soncu njegove gole kosti...

Najbrž je oskrbnik na naših obrazih bral, kaj se godi v naših dušah; nasmešek, ki mu je še malo prej igral na licu, se je umaknil mračni senci in njegova roka je sama od sebe segla za pas, kjer je imel orožje. Potem je vzkliknil s hrpavim glasom:

(Nadaljevanje prih.)

4. Izkušnje in pogled na sodobni problem.

V razvoju slovenske tragike in slovenskega vstajenja je kontinuiteta... Konec konca je bilo v naši novejši zgodovini vse odvisno od vprašanja, kako daleč se je povzpел delavski razred.

Oseminštiridesetega leta, ki je razvite evropske narode obdarovalo vsaj s herojsko revolucionarno tradicijo, smo vložili Slovenci v zakladnico svojih zgodovinskih izročil hlapčevstvo, drobtiničarstvo in protirevolucionarno vlogo svojega nacionalnega vodstva. Osnovni vzrok tej naši „historični pridobitvi“ je bilo primanjkovanje razredno oblikovanega, prebujajočega se modernega proletariata.

Ob koncu minule imperialistične vojne, ki je štiri leta uničevala življenje in razdirala kulturo, hkrati pa postavila prvi trdni mejnik med starim in novim svetom, so slovenske ljudske množice vzvalovile, ne da bi že bile vmes izvršile svoj zgodovinski delež v emancipaciji človeka. Huda nesreča je bila to za majhen narod. Vso njeno težino do dna občutimo prav za prav šele danes, ko nam sodobni problem oznanja, da bi vse to lahko bilo že za nami in da bi danes mogli graditi v sožitju narodov in ljudi.

Naša druga temeljna nesreča ni bila več plod objektivno nezrelih razmer. Nova družbena sila je realno obstajala. Primanjkovalo pa ji je pri nas — odločilnega teoretičnega, taktičnega in organizacijskega vodstva.

Danes tega nedostatka ni več. Hkrati je ves evropski in svetovni čas še zrelejši, čeprav se energije komaj potencialno zbirajo. Zato je pot slovenskega naroda kljub neprimerno hujši usodnosti in zapletenosti sodobnega problema za tiste, ki čutijo in mislijo res nacionalno, to se pravi ljudsko — jasno začrtana.

Družiti je treba nova dejstva s starimi izkušnjami. O suhi veji na slovenskem nacionalnem stebelu zgodovina ne govori zaman. Prav tako ne govori zaman o močeh, ki jih vsebuje slovensko kmetiško ljudstvo, ki jih pa lahko do uspehov vodi le nova družbena sila.

Hkrati je danes mogoča in nujna realna sinteza med pogledom v svet in lastno slovensko tvornostjo. Ne obstaja več le stari, temveč živi in giantsko snuje tudi novi svet. (Konec sledi.)

Asasa

Prežihov Voranc

Kramohi, kaj se tako ženete? Na Srotejevem ne bo več najemnikov, tukaj bodo stanovali naši delavci! Ali mislite, da smo tako neumni in bomo čakali, da si spet nekdo izmisli: Zdaj bomo pa agrarno reformo napravili...? In da se bomo potem trgali z njim za naš svet? Ne, to se ne bo več zgodilo! Mi potrebujemo delavcev za naše gozdove in tukaj na Srotejevem bo odslej živel tak delavec. Če ne boste hoteli vi, Kramohi, pa bo kdo drugi. Saj je dovolj takih, ki bi radi zamenjali z vami...“

Oskrbnikove besede so bile tako jasne, da smo se naglo upognili.

„Količi!“ je ukazal oskrbnik.

Zdaj nama ni preostalo drugega, kakor ubogati. Začela sva količiti, kakor je odredil oskrbnik, medtem ko se je mati neopaženo skušala izgubiti proti domu. Bilo ji je že težko, ker smo Kramohi izgubili bitko. Zabijati količke in cepiti njivo na čelu, je nama z očetom bilo, kakor da bi sama sebi sekala ude od teles. Oskrbnik se je umiril in koračil počasi in v ravni črti čez njivo proti gozdu. Midva sva bila šele na začetku, on pa je že stal na koncu njive in naju opazoval. Čeprav je bil očetov odpor strt, ga še vedno ni zapustila prejšnja strast, braniti, reševati zemljo.

„Naravnost sem do tegale grma,“ je vpil oskrbnik od one strani, nakar se ni več brigal za naju ter se je izgubil nekam med grmovje.

Oče, ki je škilil za njim, mi je zašepetal, ko sem ravno hotel zabiti kol v določeno smer:

„Malo više, le malo više...“

Moral sem zabiti kol za pol metra više v njivo. Vsak nadaljnji količek sem moral zabijati spet malo više in ko sva prišla na drugi konec njive, sva bila že nekaj metrov više od smeri, ki nama jo je nakazal oskrbnik.

„Pol lehe sva le rešila!“ je naporno dihal oče, ko sva ogledovala najin uspeh. Njegov obraz se je svetil od tihega, prekanjenega zadovoljstva. Od njivskih zar pa do grma, kamor bi morala priti, je bilo še za dober lučaj košenine. Svet ni bil posebno prida in je bil porasel z vresjem in pritlikavim grmovjem. Vselej, kadar smo tod kosili, je oče preklinjal slabo, nerodovitno zemljo. Zdaj pa, ko jo je bilo treba odkoličiti, mu je krvavelo srce. Če sva prej lahko mejila v loku, sva zdaj morala priti k določenemu grmu ob gozdu. Sredi te košenine je rasla velika, morda že več stoletij stara lesnača, ki je rodila le vsako peto, šesto leto. Oče je spet šepetal, sumljivo oprezajoč za oskrbnikom:

„To lesnačo morava rešiti.“

Če bi količila v ravni črti, bi lesnača prišla kaka dva metra v svet, ki je bil obsojen na smrt. Oskrbnika še ni bilo iz goščave. Količila sva, kar se je dalo proti grmu. K sreči je bilo tod vresje precej zaraslo in se količki od daleč niso mogli dobro razločiti.

„Rešena je!“ se je oddahnil oče, ko sva nekaj pedi od nje zabila novo mejo. Od tod sva se šele bližala grmu. Ko sva bila gotova, sva počakala na oskrbnika. Bila sva prepričana, da je zdaj sekanje polja končano; dve tretjini sta bili že zapisani vragu in kar je ostalo, je bilo le še polje okrog hiše, ki je z novo mejo vred z malimi, neznatnimi izjemami bilo skoraj pravokotno. Le na eni strani so majhne jame kakor debeli jeziki segale v gozdni obronek.

Ko se je oskrbnik vrnil iz grmovja, sva šele razumela, kaj je tam stikal.

„Tako, to je zdaj gotovo! Zdaj pa bomo še te jezike tu doli prirezali!“ Pokazal je z roko navzdol čez jame, ki so bile še v senci.

V meni je zavrelo, oče pa je skoraj zagrgal:

„Ali bodo tudi te jame šle...“

„Dobro!“ je tedaj zavpil oskrbnik; „recimo, da ti jame pustimo, toda graščina te bo postavila na cesto. Kaj imaš potem ti od teh jam in od vsega tega?“

„Gospod, mi ne smemo le na nas gledati! Tudi tisti, ki bo za nami prišel na Srotejevo, bo moral živeti...“

Oskrbnik se je nekoliko zamislil nad očetovimi besedami. Menda so mu bile pretežko razumljive, ker je zraven nejeverno stresal z glavo. Medtem sva z očetom strmela doli na jame in njihove tepke, ki se jih je še držala jutranja mokrota in je vanje uprto sonce splevalo po vejevju čudovite biserne vence. Močne in sočne so stale tam, pripravljene, da se razcvetejo in rodijo; oba sva se spomnila rezkega, hladilnega soka, ki so ga dajale, in ob misli na njihovo smrt naju je zapeklo v grlu. Oče je znova začel:

„Poglejte te tepke, gospod! Že poganjajo in kmalu bodo en sam velik cvet. Ali jih ni škoda uničiti, ko bi vendar tako rade živele in nam pomagale...?“

Mogoče je pri teh besedah tudi oskrbnika poščegetalo po grlu in se je zraven domislil tistih neštetihih mer piva, ki jih je skoraj vsak večer zvrčal vase. Toda ker je mogel to delati tudi brez teh naših tepk, ga je ščegetanje hitro minulo in z odločnim glasom je zarežal v naju:

„Zdaj mi je pa zadosti! Ali sem prišel sem ukazovat, ali pa z vami barantat za to zemljo. Če nočete ubogati vi, bo pa kdo drugi...!“

Oče je začel ves jezen količiti, kakor je zahteval oskrbnik, naravnost po sredini jam, ne glede na to, ali bo kako tepko mogoče rešiti ali ne. Tudi jaz jih v svoji žalosti skoraj nisem opazil. Zadnji kol sva zabila tik ob deblu najlepše, najbohotnejše in jo s tem obsodila na pogubo. Ko je oče poslednjikrat zamahnil s sekiro, se je vzravnal, pogledal oskrbnika, potem pa pokazal na zadnje količke, ki sem jih jaz nosil v naročju, in z glasom blazneža zatulil:

„S količki, ki so ostali, si pa lahko riti zabijemo...“

Kramohi smo vedeli, kaj nas čaka: kmalu ne bomo več najemniki, ampak delavci, navadni graščinski delavci. Ob saditvi polja smo imeli v hlevu sedem glav govedi. Nekaj let bo še mogoče rediti kak rep več s pomočjo košnje med nasajenim košovjem, ali razprodaja živine se bo že koj začela, vsako leto eden ali dva repa in v treh, štirih letih, ako bomo dočakali, bo ostala mati sama z dvema kravama in otroki pri hiši, mi bomo pa koso in motiko zamenjali s sekiro in s cepinom. Živeli bomo kakor živijo drugi lesni delavci po naših globačah in planinah. Čez teden drvariš in se dereš: „Vard-e-e-j,“ v nedeljo pa se spraviš v dolino, kjer piješ, si napolniš cekar in se potem spet vrneš v planino. Sicer tudi najemniško življenje ni z rožicami nastlano in delavec češče kaj boljšega poje, kakor pa najemnik, toda kar je lepo, je to, da si svobodnejši, kakor pa delavec. Najemnik odrajaš svoj del graščini in potem obdeluješ zemljo, kakor se ti zdi. Oskrbnike in gozdarje že še preneseš in ni tako kakor pri delavcih, kjer stojita palir in mojster vedno za teboj. Malo svobodnejši si in to je v življenju mnogo...

Vendar nas ni žgalo samo to, žgala nas je tudi poguba zemlje, ki se je godila vpričo nas. Kruha je v naših krajih bilo itak malo, zdaj pa ti pride nekdo, pa ti zamahne z roko tja po polju in ni ga več, namesto kruha za siromake raste tam kruh za gospodo... To nas je bolelo še bolj.

Oče je kmalu prebolel svojo jezo in je znova začel tuhtati o usodi gozdu zapisanega sveta. Že prvo noč se je spomnil jame in njenih tepk. Zgodaj zjutraj, ko se še ni bilo bati koga iz graščine, je šel v jame in je prestavil zakoličeno mejo za toliko v zunanjščino, da je rešil kar cele tri tepke in nekaj košev trave. Tudi mejo ob njivi na brezju je malo popravil; njive seveda ni mogel rešiti niti malo, toda rešil je zare.

Delal je sicer račun brez krčmarja, vendar se mu je to delo to pot obneslo: ko so prišli delavci s sadikami, ni bilo z njimi oskrbnika, ampak jih je vodil star graščinski predelavec. Staruh in oče sta se dobro poznala. Dasiravno je staruh sicer pri vsaki priložnosti dal očetu razumeti, da uživa graščinsko zapupanje, je vendarle bil dostopen tudi za druge reči. Oče je poznal njegovo strast do pijače. Povabil ga je v klet in ga začel zalivati z vinom. Potem mu je začel govoriti:

„Čez par let ga ne bomo več pili, ker nam je graščina vzela jame... Škoda, škoda... Čisto ob meji rastejo tri najlepše tepke — ko bi se le te na nekak način dale rešiti... Kaj praviš, staruh?“

Staruh je pil, zraven pa momljal: „Pusti, Kramoh, nekako bomo to že uredili...“

Staruh je imel med saditvijo tako rekoč pijačo na pipi, a oče ni rešil le še nadaljnjih treh tepk, temveč je na vsej novi meji skrivoma pretaknil količke za dva tri korake v graščinsko škodo. Veliko to sicer ni bilo in se je komaj poznalo, toda nekaj je le bilo.

Oče in jaz sva morala pomagati saditi. Za naju je bilo to pravo rabeljsko opravilo, vendar sva našla uteho za to; oče me je koj od kraja skrivoma potegnul na stran, vzel sadiko iz naročja, ji z nohti odščipnil srčno koreninico in mi zašepetal:

„Tako delaj z vsako, pa se bodo ti hudiči posušili...“

Navadil sem se in kar v predpasniku ščipal sadikam srčne koreninice. Zvečer sem se že hvalil očetu.

Čez nekaj dni je Srotejevo polje pokrila gosta mreža samih luknjic in jamic, sredi katerih so se cimile omražene nam smrekove in mecesnove sadike. Takoj po saditvi je kakor nalašč pritisnila suša in nasajeni mlaj ni mogel nikamor. Ves zaskrbljen je hodil oskrbnik po nasadih in tarnal:

„Kramoh, ali bo skoraj dež? Ti se bolj spoznaš na megle.“

„Včasih sem se, danes pa ne več!“ je odgovarjal oče nakremženega obraza, a veselega srca. Toda kmalu smo bili za našo škodoželjnost grdo kaznovani: nekega dne so prišli dtnarji iz graščine s škropilnicami zalivat ovenele sadike in tudi midva z očetom sva morala pomagati.

Počasi so nasadi oživali; kakor oče sem tudi jaz skrivaj hodil med njimi in skušal spoznavati tiste, ki sem jih zasadil. In res sem z veseljem ugotovil, da mnogo teh sadik ne raste. Ves mogočen sem se bahal pred očetom:

„Moji ne rastejo.“

Nekoč je oskrbnik našel nekje v grmovju cel šop poruvanih sadik in jih je prinesel kazat očetu, hoteč izvedeti, kdo jih je poruval. Oče se je rotill, da jih nismo mi, ker čemu bi to delali, meni pa je postalo vroče, ker sem menda bil tako nepreviden in nisem uničenih sadik bolje skril. Toda oskrbnika le nismo mogli premotiti.

„Ne morem sicer nič reči, ker vas nisem zalotil,“ je vpil in nam žugal s prstom, „toda meni se zdi, da ste vi pravi Kramohi. Pazite, da vas ne zalotim. Vsak koš bo veljal enega kovača.“

Odslej smo bili bolj previdni, opustili pa uničevanja nasadov nismo. Bili so naši največji sovražniki in napovedali smo jim boj, akoravno smo vedeli, da bitke ne bomo dobili. Nekega dne je oskrbnik nenadoma prignal našega Foltuha na dvorišče, držeč ga z eno roko za uho, v drugi pa šop izruvanih sadik. Foltuh je pasel nekje okoli nasadov, kjer ga je oskrbnik zalotil pri pipanju sadik.

„Tako, Kramoh, zdaj sem vas pa dobil, zdaj se ne boš več izmotal iz mreže!“ se je drl gozdar nad očetom.

Oče je bil tiho, kaj pa je hotel reči? Čudno se mu je zdelo le to, da je bil oskrbnik kljub vsemu tako zelo miren, čeprav je bil v takih zadevah jezast in nasilen. Oskrbnik je mirno nadaljeval:

„Kramoh, fanta mi boš tu pred očmi kaznoval. Kolikor je sadik, tolikokrat bo zapela palica. Ako ga ne boš ti, ga bom pa jaz.“

To je bila za našega očeta nadvse kruta zahteva; sam nas je sicer tepel, da je moral včasih zraven počivati, nikdar pa ni dopustil, da bi kdor koli položil kriv prst na nas. Stal sem blizu očeta in sem videl, kako ga spreletavajo barve in kako si v zadregi grize ustne. Bal sem se, da bo zdaj, zdaj počilo in da se bo postavil na Foltuhovo stran. Namesto tega je čez nekaj časa dejal s preudarnim glasom:

„Sam ga bom kaznoval!“

Oskrbnik je bil iznenaden in je široko odprl svoje oči.

„Koliko košev je?“ je mirno vprašal oče.

„Devetnajst!“ je dejal oskrbnik s pridržanim glasom.

„Moram zaštetil!“ je menil oče, se sklonil za sadikami ter jih začel šteti. Vsako, katero je odštel, je zagnal na tla. „Devenajst!“ je vzkliknil, ko je vrgel zadnjo od sebe.

„Foltuh, kje si? Pojdi sem!“ je zaklical, ne da bi se ozrl za otrokom.

Foltuh, ki je dotlej stal za očetom, je skočil predenj.

„Tukaj sem!“

Oče je mimogrede izdrl iz stoga drv primerno habino, pripognil Foltuha k sebi, mu zašepetal s pritajenim glasom: „Vpij, kolikor hočeš — toda molči...!“

nakar ga je začel biti s habino po zadnjici. Ni nameraval prehudo tepsti, toda pod njegovo težko roko so bili udarci že sami od sebe mastni in težki. Foltuh se je zvijal in kričal:

„O jej, o jej...!“

Oskrbnik je bledega obraza stal ob strani. Meni se je zdelo, da se komaj drži na nogah. Razen mene je gledala kazen tudi mati z ostalimi otroki, toda nobeden ni strnil z očmi, edino kar se je slišalo, je bilo žvižganje habine in bolestno Foltuhovo ječanje.

„Devetnajst!“ se je zadril oskrbnik, ki je štel udarce.

„Dvajset — da boš pomnil!“ se je s še močnejšim glasom zadril oče in od samega navdušenja, da se je Foltuh pred oskrbnikom tako dobro držal, še dvajsetič zamahnil po vdajajoči se Foltuhovi zadnjici. Foltuh ni nikogar izdal.

Oskrbnik še ni bil na cesti, ko se je Foltuh zasmejal z razbitim glasom in s solzami v očeh:

„Oče, košev je bilo dvakrat toliko, pa sem ostale o pravem času skril...!“

„O, ti kramoh kramohasti!“ se je zarežal oče, za njim smo se zasmejali vsi, kar nas je bilo na dvorišču. Potem je vzkliknil oče skoraj s prešernim glasom:

„Foltuh, ti junak, veš, koliko si prislužil?“

„Koliko pa?“ je vprašal ta bahavo in še vedno solznih oči.

„Devetnajst kovačev...!“

Košnje med nasadi smo se bali kakor glavne spovedi, ko se morajo vsi grehi povedati. In res je bila prava muka; mahati nisva z očetom smela, kakor pri navadni košnji, ampak tako rekoč s kosami žeti. Sadike so bile prerasle s travo in če je nisi hotel pokositi, si jo moral prej odkopati, pa še tedaj se je zgodilo, da si jo krcnil. In vsaka sadika enega kovača...!

Oče je zamahoval, enkrat, dvakrat, trikrat... a ko je zamahnil četrtrič, je z vročim glasom kriknil:

„As!“

Kaj je bilo? Čeprav je prej natančno ugotovil, kje tiči prva sadika, je vendar že prvo zadel s koso in ji končal življenje. Bilo mu je, kakor da bi sam sebe zadel s koso, toda djano je bilo djano.

Oče je pobral pokošeno sadiko, pogledal naokoli, če bi izza kakega grma ne prežale oskrbnikove oči in jo je nato hitro stisnil v žep. Spoznal je, da bo treba še pazljiveje kositi. In res je bil zdaj previdnejši. Spet je vzdihnil: „As!“, toda sadika topot ni odletela, temveč ga je zbolelo pri srcu, ker ji je s koso prišel preblizu.

Za njim sem se zakadil nad travo jaz; hoteč biti modrejši od očeta, sem prvi koš obtrgal z golimi rokami. Toda pri tretji sadiki sem tudi jaz bolestno kriknil:

„As!“

„Pazi na kovače!“ je vpil oče.

Kosila sva dalje; skoraj pri vsakem drugem košu se je oglašal oče s svojim asom, kar je pomenilo, da je prišel s koso preblizu sadike in da je samo za las manjkalo, da ni zletela med pokošeno travo. Nenadoma pa je zavpil:

„Asasa ...!“

To je moral biti pa že zlodej! In res je oče pobiral drugo sadiko. Gledal jo je nekaj trenutkov s sovražnimi očmi, nakar jo je molče stlačil v žep. Enako kakor oče sem delal jaz, le da so pri meni bili asi in asasasi gostejši, kakor pa pri očetu. Počasi sva jo rezala dalje in prepevala najino pesem:

„As — as — asasa ...“

„As — as — asasa ...“

Kakor so naju pač koši, ti prekleti graščinski koši, zbadali pri srcu ...

Tako sva pela skoraj teden dni, preden sva z velikim trudom obkosila in obžela vse košovje. In kako je to čudno: Košnja nama je tako prešla v kri, da sva celo ponoči med spanjem kosila. Posebno oče je pogosto stokal:

„As ... as ... asasa ... as ...!“

Kakor bi ga gadje pikali. Včasih ga mati ni mogla več poslušati in ga je zbužala, rekoč:

„Saj ne kosiš, Anza saj ne kosiš med košovjem ...“

Toda komaj je oče zaspal, je že zopet začel tarnati:

„Asasa ... asasa ...!“

Še bolj kot košnja je bila paša prezapeljiva past, da ne bi otroci in živina padali vanjo. Seveda so otroci pasli tako, da je eden vedno stal na straži in gledal, da bi se kak graščinski človek od kod ne pritepel. Zvečer se je živina po navadi vračala lepo okrogla domov. Oče je izpraševal svoj lokavi rod:

„Kje ste se pa tako nabasali?“

„Pod njivo na brezju, pod jamami ...“ so prekanjeno odgovarjali pastirji.

Naša mati je vedela, kaj se godi, in je včasih očeta svarila, toda oče je vselej zamahnil z roko: „Kaj pa morejo otrokom?“

Ni pa predolgo trajalo, ko je oskrbnik že bil nad očetom:

„Po nasadih pasete!“

„Ni res!“ se je branil oče. Toda oskrbnik je trdil, da ni neumen in da ga ni treba za norca imeti. Vendar si ni mogel pomagati. Za nas otroke pa je bilo to znamenje, da bo nekoč počilo. In res se je še prekmalu zgodilo. Najprej je nekega nedeljskega jutra zalotil mene. Pasel sem z bratom Nacuhom na polju za vrhom. Živina je mirno mulila travo, jaz sem pa ležal na robu in strmel v dolino pod seboj, koder je bela cesta tekla v svet. Vsega je bil kriv Nacuh, ki bi moral stražiti, pa se je nekam drugam zazijal. Nenadoma je izpod roba počil grozeč glas:

„Ha, Kramohi, zdaj vas pa imam ...!“

Ker je smatral mene kot najstarejšega tudi za najbolj odgovornega, se je z vihtečim pasjim bičem najprej zagnal za meno, hoteč me dobiti in me pošteno

ošvrkati. Toda ravno s tem jo je polomil: skočil sem kakor jelen proti vrhu in mu jo pobrisal pred nosom. Ko je videl, da mene ne more dobiti, se je obrnil in hotel steči za malim Nacuhom. Toda ta je izkoristil priložnost in jo je že prej pobral od tod. Naposled mu ni preostalo drugega, kakor sama živina, nad katero si je potem ugnal jezo, kolikor je mogel. Za to neprijetno stvar doma niso izvedeli, ker oskrbnik ni šel praviti staršem, mi otroci jim pa tudi nismo hoteli pripovedovati.

(Konec sledi.)

Pripombe k načrtu avtonomije za Slovence na Koroškem z dne 17. julija 1927

R. K y o v s k ý

Vkljub poročilom o neuspehu nove šole zaradi pouka v tujem jeziku ni prišlo do načelnih izprememb. Uvedle so se sicer ponekod nemško-slovenske odnosno slovensko-nemške šole, v katerih se je bolj ali manj upoštevala materinščina, vendar se je glavna pozornost posvečala nemščini. Pri nas je bila edino na Kranjskem na podlagi prizadevanj ljubljanskega škofijskega konsistorija 5. januarja 1823 vpeljana slovenščina v nedeljske šole, 26. maja 1829 pa v ljudske šole, vendar samo ponekod. Če primerjamo stanje šolstva na Kranjskem in Koroškem, vidimo, da je bilo leta 1846. na Kranjskem 96 šol, in sicer od teh 12 nemških, 19 slovenskih in 65 slovensko-nemških, na Koroškem pa od 258 šol 204 nemške in 54 nemško-slovenskih.

„Utrakvistične“ šole niso bile torej nikaka koroška posebnost, temveč koncesija prosvetljenega absolutizma, ki je moral v „nemški“ šoli pod silo razmer med nenemškimi narodi upoštevati njihovo narodno posebnost. Take šole niso bile samo pri nas, temveč tudi drugod v Avstriji n. pr. v Moravski, Šleziji in Tirolih.

Revolucijsko leto 1848 je poleg socialnega programa (kmečka odveza) postavilo tudi narodnostno vprašanje na dnevni red. Razumljivo je, da je bila zahteva po pouku v materinščini elementarna zahteva vseh nenemških narodov in je odlok prosvetnega ministra Feuchterslebna z dne 2. septembra 1848 št. 5692, s katerim je bil odrejen pouk v materinščini v monarhiji, bil važna pridobitev revolucije.

Slovensko šolstvo na Koroškem je preživljalo isto usodo kakor šolstvo v ostalih slovenskih pokrajinah. Kakor povsod v Avstriji je šolska reforma tudi v slovenskem delu Koroške uvedla „nemško“ šolo. Pri agrarnem značaju zemlje je razumljivo, da je bil skoraj edini slovenski inteligent na vasi duhovnik. Sicer je klilo duševno življenje tudi med slovenskimi kmeti tlačani in obrtniki. Slovenski kmetje bukovniki so tedaj širili ljudsko pesem med narodom. Poleg ljudskega pesnika Mihe Andreaša, tkalca iz Roža, je zlasti omeniti kmeta pesnika

Mrtvo je vse.
Čudno tiha je noč.
V strugi zamrzla je reka,
zmrznila voda, čez skale lijoč.

Živ pa je divji klic,
ki ga v nebo zatulil je volk,
živ, da pretresel je z njim
ves veličastni ta molk.

Bodi pozdravljen, tovariš!
Čutim, zavpila je zver.
Tebe in mene skozi noč
goni brezsrčen nemir.

Asasa

Prežihov Voranc

Nekaj časa smo bili previdnejši, toda kmalu smo na dogodek pozabili in zopet kradli pašo. Neke nedelje popoldne so pasli Anika, Foltuh in Nacuh; misleč, da na tak dan oskrbnik vendar ne bo stikal po revirjih, so spustili živino med nasade. Ker nas je pa oskrbnik zalezoval, seveda ni strojil niti nedelje. In tako jih je zalotil. Nenadoma sta Anika in Foltuh vsa zasopla pridirjala na dvorišče. Takoj smo vedeli, kaj se je zgodilo. Oče in mati sta prebledela in se spogledala. Nacuha in živine pa še ni bilo nikjer. Kmalu je pritekel domov tudi Nacuh; že od daleč je jokal in vpil:

„Ata boli, boli, mož me je tepel...!“

Bilo je kakor zadnjič: oskrbnik je tekkel za otroci, starejša dva sta mu ušla, a mali Nacuh je imel prekratke noge, pa jih je zato dobil s pasjim bičem čez pleča, da je bil ves marogast. Še huje pa je bilo, da se je v Nacuha zaganjal tudi oskrbnikov pes, ki fanta sicer ni ugriznil, pač pa ga je smrtno preplašil. Ob pogledu na trepetajočega Nacuha je oče še huje prebledel. Takoj za Nacuhom pa je prilomastil na dvorišče sam oskrbnik.

„Kramoh, kdo ti je dovolil pasti po nasadih?“ Oskrbnik je bil videti naravnost togoten.

„Kdo vam je pa dovolil pretepati moje otroke?“ Očetov glas, ki je to izrekel, je bil še bolj togoten, še močnejši, kakor pa oskrbnikov. Prej bled, je bil zdaj nenadoma ves zaripel in sklonjen naprej, kakor da bi se pripravljaj na skok v oskrbnika.

Oskrbnik je vidoma osupnil. Gotovo ni pričakoval kaj takega. Kakor bi pozabil, da je krivica na naši strani, je oče vpil:

„Kdo vam je dovolil pretepati moje otroke?“

„Če jih ti ne boš — Kramoh, jih bom pa jaz. Vsakobart, kadar jih bom našel v nasadih!“ Oskrbnika je prva osuplost že minila in njegov glas je bil trd, ukažujoč.

„Nikdar in nikoli! Danes ste jih zadnjobart. Če smo kaj zagrešili, potem tepite mene, a ne otrok...!“ je vpil oče dalje in skakal proti oskrbniku, kakor bi se mu nameraval ponuditi, češ naj ga kaznuje na licu mesta.

Oskrbniku se je menda že preneumno zdelo, zato je malo mirneje rekel:

„S kom pa govoriš Kramoh? Jaz nisem verjel, da si tak alej¹...“

Oče pa je dalje vpil: „Nikdar in nikoli! Mene tepite, če smo kaj krivi, a ne otrok...“

Tedaj je oskrbnik sprevidel, da ne more ničesar napraviti. Ves rdeč se je obrnil in odšel. Tam pri lesi se je še obrnil in zaklical na dvorišče s tako močnim glasom, da smo ga vsi slišali:

„O Šentjurju si pa drugam poiščite!“

To je bila jasna, nedvomljiva odpoved najemninske pogodbe. V šestih mesecih bomo torej na cesti, bomo morali zapustiti Srotejevo freto! Prve dni se je oče delal, kakor bi se ga vse to ne tikalo in bi ga prav nič ne skrbela bodočnost. Ker se tudi mati ni preveč zmenila za vse skupaj, smo se tudi otroci pomirili, čeprav nas je odpoved hudo zadela. Počasi pa je očeta le začela gristi skrb. Začel si je očitati, da jo je prav za prav polomil. Mati, ki ga je dobro poznala, mu ni hotela nič oponašati, toda v njenih očeh je bral, da se boji bodočnosti. Potem se je sam pri sebi opravičeval:

„Ne — prav sem storil, zakaj mi je pa tepel otroka, dokler sem jaz tu...“
Nato je spet potihoma klenl: „O, ti prekleti koš, ti...“

Toda odpoved ni za najemnika tako preprosta stvar, posebno v teh časih ne, ko je vedno manj hub na razpolago. Da bi si pa mogli kupiti kako lastnino, še misliti nismo smeli. Čeprav so nas na Srotejevem izpodjedali nasadi, smo se vendar že nekako vdali v usodo. Nekako bi še živeli... Zdaj pa ti pride ta smola! Skrb se nas je vse bolj oprijemala in naposled je tudi mati ni več mogla skrivati pred očetom. Ko je videl to malodušnost, je oče spet zapel svoje bodrilno, življenja in upanja polno geslo:

„Ah kaj, nekako bomo pa že živeli. Še nikoli ni bilo tako, da bi nikakor ne bilo...!“

Cas je hitel, jesen se je že poslovila, za njo je prišla zima; tista tiha zima, ki jo človek sreča le na Srotejevem; do kolena debel sneg je pokril zemljo in tudi tisti nesrečni nasadi so nam za nekaj časa izginili izpred oči. Bel, globok mir, do koder so segle naše oči. Za tem belim mirom smo pa s strahom slutili pomlad.

Še vedno nismo vedeli, kam bomo šli. Oče je sicer zbarkoval okrog po bližnji in daljni soseski za kako najemniško zgodo, pa če bi bila tudi le kakšna bajta

¹ neumnež

za dve kravi, kakor je bilo Srotejevo, vendar ni mogel ničesar najti. Da pa bi nam ne vzel poguma, je po vsakem neuspehu vedno dostavljal:

„Nekako bomo že živeli — ni hudič...!“

Sam pri sebi je v tihem trpel, le izdati se ni hotel. Materi se je že smilil in zato je bila zelo obzirna ter je z veselim obrazom poslušala njegovo upa polno pripovedovanje. Tudi nam otrokom se je jel smiliti, zato smo mu tudi mi jeli prigovarjati:

„Ah kaj, nekako bo že...“

Tako smo se tolkli skozi največjo zimo. Nekega dne pa je mati tiho rekla očetu:

„Ti — ker so take težkoče — ali bi ne stopila jaz v graščino...?“

„Nikdar in nikoli!“ je vzrožil oče, da je kar onemela in ga pustila v miru. Oče je še vedno upal, da bo našel kaj drugega. Ker se je na sončnih robovih že začel kazati prvi vigredni vres, se je bilo treba odločiti. Oče ni smel več odlagati in se je odpravil na pot. Čez dva dni se je vrnil; tam za Dravoj je bil našel neko bajto, kjer bi mogel rediti dve kravi, več pa tudi ne. Stanovanje bi bilo in nekaj pridelka tudi. Morali smo se torej odločiti, ali pojdemo za gostače v kako bajto, kjer bomo kvečjemu lahko redili eno kozo, ali pa tja za Dravo v tisto strgano bajto. Za oboje se nam je bilo težko odločiti. Vsa soseska bi govorila:

„Poglejte, kako so Kramohi nizko sedli! Prej so bili tako mogočni, da so se prepirali z graščino, zdaj jim je pa gostaška bajta dobra...“

Zato smo še vedno odlagali. Nekega dne, ko je mati imela opravka v trgu, je pa skrivaj smuknila na graščino. Na upravi so jo sprejeli s čudnimi očmi.

„Zaradi tega sem prišla...“ je začela mati v zadregi. Kaj drugega ni mogla reči, ker jo je preveč stiskalo v grlu.

„Zaradi tega...“ Na upravi so jo takoj razumeli. Čeprav so bili osorni, se ji je vendar zdelo, da njeno poslanstvo ne bo zastonj. V grlu jo je takoj popustilo in mnogo svobodnejša je spregovorila, ne da bi prej vprašala, če je Srotejevo še prosto ali ne.

„Moj mož je včasih malo čuden. Ti koši so ga popolnoma zmešali...“

„Vaš mož je cel alej!“ je začel očitati sam oskrbnik. „Če bi ne bilo zaradi družine, bi mu človek že pokazal.“

Mati je vzdihnila.

„Sama najbolj vem, kako težko je življenje...“ To je bilo vse, kar je potožila, več pa nobeden ni dobil od nje. Potem je začela prositi, naj vendar spregledajo tisto stvar, zaradi otrok in zaradi nje...

Graščina se je naposled omehčala. Oskrbnik je dejal:

„Naj bo zadelj otrok in zadelj vas. Toda Kramoh mora priti sam in prositi.“

„Tega pa ne bo storil,“ se je ustrašila mati.

„Potem ne bo nič iz tega!“ se je odločno odrezal oskrbnik.

Malodušna se je naša mati vrnila domov. O svojem skrivnem obisku v graščini ni črhnila niti besedice, boječ se, da bi oče ne zrojil ali pa jo celo udaril.

Spet je minilo nekaj dni. Kopnače na robovih so se z vsako uro širile in rdeča plahta je bila vedno prostranejša; na nekaterih mestih je tudi teloh že pokukal izpod snega. Pomlad je bila že bliže nas. Mati se je morala odločiti.

„Ti, včeraj sem čula, da Srotejevo še vedno ni oddano...“ je na vsem lepem previdno začela.

„Kaj nas to briga?“ jo je zavrnil oče z odurnim glasom. Imela je prav, ko je dvomila in se bala. Morala se je spet umakniti in čakati.

Čim glasnejša in svetlejša je postajala vigred, tem nestrpnejši je postajal oče in tem vztrajneje je silil na odločitev.

„Mati, ali bomo vzeli tisto bajto tam za Dravoj? Moramo se odločiti, sicer bomo na zarah ostali,“ je opominjal sleherni dan.

Mati pa mu je odgovarjala: „Malo še počakajmo — mogoče pa le še kaj drugega najdemo.“

Očeta je skrb že tako mučila, da je tudi ponoči santal;¹ kakor takrat, ko sva kosila med košovjem, je tudi zdaj vzdihoval in stokal:

„Asasa ... asasa ... kaj še bo, kaj še bo...?“

Nekega dne se je pa mati opogumila in mu zaupala:

„Na graščini sem bila...“

„Na graščini — za mojim hrbtom...?“

Nekaj dni ni pogledal matere, tako je bil užaljen. Postal je še bolj zamišljen, taval je okrog hiše in ni bil skoraj za nobeno delo. Medtem je nam otrokom mati zaupala, kako je bilo v graščini. Ne vem, kako bi rekel, toda njena novica je name čudno vplivala, ravno tako menda tudi na druge otroke, ki so bili že tako veliki, da so mogli čutiti, kaj je to pomenilo, čeravno še niso mogli razumeti. Misel, da bi ostali, kjer smo bili, nam je bila sicer prijetna, toda, da bi morali to prijetnost odkupiti z očetovim ponižanjem, nas je neizrečeno peklo. Peklo pa je gotovo tudi mater, ker je bil njen obraz tiste dni čisto potrft. Zato smo molčali in čakali, kaj bo.

Spet je minilo nekaj dni. V gori pred nami je začelo narahlo bučati, čisto narahlo, a vendar tako močno, da je odmevalo tudi v naših srcih in naših žilah. Samo da bi se še globače oglasile, pa bo tu prava, resnična vigred...

Tedaj je oče nenadoma vprašal mater:

„In kaj so rekli na graščini...?“

Z veliko prizanesljivostjo mu je mati povedala, kar je zvedela.

Oče je tiho obstal, gledal nekaj časa v tla, a ko je dvignil oči, so bile grenke in mokre. Potem je gledal nekam v daljavo in pobaral, kot bi govoril meglam na nebu:

„In ti želiš, da se s tem odkupimo...?“

Mati se je brez odgovora skrila pred njim in ga pustila samega; tudi mi otroci smo se mu izognili. Nekaj dni je hodil pobit naokrog, mnogo govoril sam s seboj in ponoči še huje santaril. Ne morem vam povedati, kako se nam je smilil. Jaz bi bil najrajši stopil k njemu in mu rekel, mu zakričal:

¹ bledeľ.

„Oče, nikar ne hodite tja po vašo sramoto! Naj bo, kakor hoče — nekako bomo že živeli... jaz sem tudi že petnajst let star...“

Toda do tega ni prišlo. Zgodilo se je pa, da je nekega jutra, ko je prej vso noč prisluškoval bučanju globač pod Srotejevimi bregovi, oče zgodaj vstal, se praznično oblekel in potem molče izginil iz hiše brez pozdrava in brez zajtrka. Zamizali smo od sramote in od bolečin in tisto bučanje globač je v naših ušesih mahoma utihnilo...

Oče je odšel...

Ni se vrnil tisti dan; če bi bil prej kdaj izostal, bi nas popadel velik nemir, mati nas bi gledala z grozo v očeh, kakor bi mi, otroci, morali vedeti, kje neki je. Topot si pa tega nismo tako gnali k srcu, dobro vedoč, da oče ne more takoj nazaj k nam... Vrnil se je šele prihodnje jutro; poznalo se mu je, da je pil, kajti njegov obraz in njegove oči so bile zatekle od neprespance noči. Zalotil nas je ravno pri zajtrku, da mu nismo mogli pobegniti izpred oči. Nismo si upali pogledati mu v lice.

Kakor tedaj, ko je prišel iz graščine z novico, da nam bodo zasadili polje, tudi zdaj ni mogel hitro do besede, ampak je nem stal sredi sobe in dolgo strmел nekam pod strop. Dolgo, dolgo je tako stal, potem se mu je izvil iz prsi votel, suh in neizrekljivo izmučen glas:

„Ha — nekako bomo tudi odslej živeli... Nekoč morajo tudi za nas priti boljši časi...“

Oče nas je odkupil s svojo onečaščeno častjo, da smo smeli ostati na Srotejevem. To nas je tako bolelo, da nismo nikdar govorili o tem, tudi potem ne, ko je bilo vse že zopet po starem.

Z očetom pa je šlo posehmal navzdol. Ne le da je bil večinoma talovn in zamišljen in da je veliko več sebesoval¹ in ponoči stokal, marveč je začel še piti. Pil je doma in v soseski, kar je dobil. Če ga je mati svarila ali prosila, naj ne uničuje sam sebe, jo je le nerazumljivo gledal, predrugal pa se ni. Kakor bi mu bilo zavdano. Vendar smo drugo leto še nekako pretolkli.

Tretje leto pa je bilo še slabše z njim, ker je začel bolehati. V gozd, kjer sva bila zaposlena, sem moral hoditi večinoma sam, oče pa je poležaval doma. Včasih je vrgel roke na hrbet in po cele ure korakal med nasadi, ki so se zdaj že bohotneje razraščali. Soseska je govorila za našim hrbtom:

„Kramohu so koši začeli v glavi rasti...“

Po sprehodih med nasadi ga je ponoči spet huje prijemalo. Potem je presunljivo stokal:

„Asasa... asasa... O, ti prekleto košovje, ti... Asasa... asasa...!“

Medtem se je spet približala košnja. Oče že itak ni mogel prida pomagati, zato sem večinoma sam kosil. Včasih je cele ure presedel kje v bližini in me opazoval, kako se izogibljem sadikam. Potem je nenadoma oživel in mi zaklical:

„Kaj pa varuješ tega zlodeja? Pokosi ga...!“

¹ sam s seboj govoril.

In res je začel z vso dušo sovražiti nasade. Kjer koli in kadar koli je mogel, je uničeval sadike in nazadnje ga nismo nikdar smeli pustiti samega. To je bil velik križ... Nekega zgodnjega jutra pa ga je nenadoma zmanjkalo. Meni se je takoj nekaj zasvitalo in začel sem ga iskati po nasadih. In veste, kje sem ga našel? Na jamah tam pod tistimi tepkami, kjer je bilo seno že pokošeno in so triletne sadike bile že precej gizdave, je mahal s koso, kakor bi kosil travo, a kosil je vrste košev, drugo za drugo, zraven pa vzdihoval:

„As... as... asasa...! As... as... asasa...!“

Vidite, taka je moja storija. Dovolj žalostna je. Oče je kmalu potem umrl, mi smo pa zapustili Srotejevo. Z materjo sva za gostača, pri nama sta še Anika in Luki, a Foltuh in Nacuh sta šla služiti. Lahko rečem, da so nas koši uničili. Kakor pa mi je ob spominu na našo žalostno zgodbo bridko pri srcu, tako se vedno rad spominjam očetovih besed, ki jih je spregovoril takrat, ko se je po svojem ponižanju vrnil iz graščine:

„Ha — nekako bomo pa že živeli! Nekoč morajo tudi za nas priti boljši časi...“ — —

Črnoglavi, zamuljeni in nezaupljivi fant v kotu barake je umolknil. Po kolibi je bilo čisto tiho, le dež, ki je še vedno lil, je prijetno škrabljal po strehi, mrak pa, ki je prej prežal skozi špranje, se je zdaj že popolnoma umaknil noči. Ogenj na ognjišču je pojema in je z zadnjimi utrinki metal pošastne sence po prostoru.

„Hm...“ je zamrmral Kramohov sosed, ki ga je prej najbolj silil k pripovedovanju.

Nato je koliba z javnimi delavci zaspala...

(Konec.)

Legio, patria nostra

France Lobodika

Puščava. V zraku trepeta vročina,
nemirno vohajo okrog kamele,
nozdrvi so se v strahu jim napele,
nad vsem leži predsamumska tišina.

Zdaj zdaj v siv mrak vtonila bo ravnina,
z viharjem bodo dune ples začele.
In morda smrtno pesem nam zapele,
ki legija je naša domovina.

Puščava je i v naših srcih. Noče,
ne more v njih ne bilka upa rasti;
junaki smo, pa bi jokali radi,

ker v pesku moramo umreti mladi.
Ne more iz oči nam solza pasti,
pretrdi smo, da bi bilo mogoče.